

Amsterdam, 28 Februari 1936.

IN MEMORIAM

PROF. DR. LEENDERT BOUMAN.

1869—1936.

(MET EEN PLAAT.)

Op 25 Februari is 's avonds te zeven ure, ten gevolge van een langdurig lijden, heengegaan LEENDERT BOUMAN, sedert 1925 hoogleraar in de neurologie en psychiatrie aan de Rijksuniversiteit te Utrecht en directeur der Psychiatrisch-neurologische kliniek aldaar.

Hij was in 1869 geboren in een streng Christelijk gezin te Nieuw-Beierland. Hij bezocht aldaar de lagere school, maar toen spoedig zijn begaving bleek, ging hij over naar het gymnasium te Doetinchem, hij deed er van de 4de klasse uit staatsexamen voor de universiteit en werd op 18-jarigen leeftijd ingeschreven als student in de geneeskunde aan de universiteit van Amsterdam. Hij was een leerling van den mathematicus D. KORTEWEG, van den physicus VAN DER WAALS en van den botanicus HUGO DE VRIES, mannen, die hij in zijn latere leven altijd zeer waardeerde. Hij volgde later de klinische lessen van STOKVIS en PEL, de chirurgische lessen van KORTEWEG en ROTGANS en promoveerde op 30 September 1895 onder ROTGANS over *De onderbinding der vena femoralis*.

Onmiddellijk daarop ging BOUMAN naar Weenen om zich bij VON KRAFFT EBING, OBERSTEINER en WAGNER VON JAUREGG in de psychiatrie te bekwamen.

Na zijn terugkeer uit het buitenland werd hij eerst geneesheer, later directeur van het gesticht Bloemendaal in Loosduinen. Terstond begint dan de reeks van wetenschappelijke publicaties. Weinigen hanteeren de Nederlandsche taal als hij, gelijk reeds uit zijn proefschrift was gebleken, in woord en in schrift. Bovendien bezit hij, naast een innige geloofsovertuiging, een buitengemeen groote werkkracht, een ontembare energie en een ijzeren wil, die nooit het doel dat hij zich stelt, uit het oog verliest.

Die eerste periode te Bloemendaal duurt van 1895 tot 1907. Onder de vele wetenschappelijke opstellen uit dien tijd verdient zijn opstel „Over gedachtenvlucht” in de *Geneeskundige Bladen* van 1906, ook

thans nog gelezen te worden. In 1907 wordt BOUMAN benoemd tot hoogleeraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Hij is er de eenige hoogleeraar in de medische faculteit. Er is daaraan nog niet dadelijk een kliniek verbonden, maar zijn eerste werk is voorbereiding tot de stichting van een kliniek. Binnen drie jaren wordt door hem ontworpen en zoo modern mogelijk ingericht de „Valerius-kliniek”. Deze eerste zelfstandige psychiatrische kliniek in Nederland voldoet nog altijd aan haar bestemming. Tevens begint dan de tweede periode van zijn leven.

Als hoogleeraar gevoelt BOUMAN het gemis zijner kennis van de histo-pathologie van het zenuwstelsel. Hij gaat naar München om aan KRAEPELIN's instituut bij ALZHEIMER dit onderdeel zijner wetenschap meer in het bijzonder te leeren kennen. Maar al staat het voor hem vast, dat nimmer de anatomische veranderingen in het zenuwstelsel bij de studie der psychoses uit het oog mogen worden verloren, toch staat het voor hem niet minder vast, dat de psychologie de belangrijkste grondslag bij de studie der psychose zal moeten zijn. Hij bestudeert bij ZWAARDEMAKER de beteekenis der „woordassociatie” en daar de voltooiing der VALERIUS-kliniek hem tijd laat, bestudeert hij ernstig de filosofie, welke hij voor de studie der psychologie noodig heeft.

Desniettemin vindt BOUMAN tijd voor allerlei practische werkzaamheden. Hij richt in 1909 met een aantal anderen de Amsterdamsche Neurologen-Vereeniging op en neemt levendig aandeel aan het ernstige neurologische leven in de hoofdstad. Tevens echter wordt hij een der medeoprichters van „de Christelijke Vereeniging van Natuur- en Geneeskundigen”.

Het eerste tijdperk zijner tweede arbeidsperiode is bovenal aan psychologische studies gewijd, die hun climax vinden in een opstel, dat in de *Psychiatrische Bladen* verscheen en experimenteele onderzoekingen mededeelt: „Ueber den Willen der Normalen und Psychopathen”.

BOUMAN houdt er van anderen deelgenoot te maken van de resultaten van zijn werk. Hij reist graag en veel en bezoekt geregeld alle wetenschappelijke congressen. De ontdekking der spirochaete pallida door SCHAUDINN en de aanwijzing door NOGUCHI, dat dit microörganisme bij dementia paralytica in de hersenen wordt gevonden, maken op hem een diepen indruk. Hij is wel de eerste, die er in Nederland de aandacht op vestigt. Hij wordt gedrongen in de richting der histo-pathologie. Hij maakt een studie over de „luetische psychoses”, bewerkt de seniele psychose, bestudeert de „seniele plaques”, ontdekt de eigenaardige zwellingen der

axonen van de cellen van PURKINJE, die hij met den naam van „torpedo's” aanduidt. Zodoende begint BOUMAN meer en meer naar de studie van de histo-pathologie der encephalitides af te wijken.

Men heeft wel gesproken van het dualisme in BOUMAN's werk. Wil men daardoor uitdrukking geven aan de meening, dat hij, wat zijn denken aangaat, zoowel door de studie van het anatomische substraat als noodzakelijk tot de kennis der psychoses, als door een poging tot verstaan der psychologische structuur dezer ziekten wordt geleid, dan is dit niet onjuist.

Terwijl de meesten zich beperken tot het bewerken van een dezer twee richtingen van onderzoek, is dit voor BOUMAN onmogelijk. Hij wil het geheel, voor zoover dit mogelijk is, verstaan. Zijn wil is buitengewoon krachtig, zijn werkkraft reusachtig en rusteloos vervolgt hij zijn studies in beide richtingen.

In het laatste tijdperk dezer tweede periode schrijft hij met BROUWER het eerste deel van het handboek over neurologie en behandelt daarin de moeilijke vraagstukken der aphasie, apraxie en agnosie; van die taak kwijt hij zich op voortreffelijke wijze.

De derde periode van zijn werkzame leven begint, als BOUMAN in 1925 naar de Rijksuniversiteit te Utrecht overgaat. Hij neemt er de leiding op zich van de door HEILBRONNER gestichte kliniek en vindt er een omvangrijk arbeidsveld.

BROUWER zet daar zijn studies over encephalitis voort, schrijft over „encephalitis postvaccinalis”. Alle diffuse hersenziekten passeeren zachtjesaan de revue en een zijner laatste opstellen was over „diffuse sclerose”. Voorts bewerkt hij er de laatste deelen van het handboek over neurologie met BROUWER. Met BOK bewerkt hij een photographisch plaatwerk over de histo-pathologie van het zenuwstelsel. Bovenal echter wijdt BOUMAN al zijn krachten aan de kliniek, waar hij altijd te vinden is. Wel blijft hij veel reizen en gelijk het de, intusschen geworden, gewoonte meebracht, strekken deze reizen zich veel verder uit dan te voren. Hij bezoekt Amerika, waar hij de ambtgenooten over den grooten vijver, in kennis brengt met het streven der Nederlanders.

Zijn laatste reis was naar Indië, gedeeltelijk ook om er een zijner kinderen op te zoeken. Na zijn terugkomst uit Indië vond ik hem zeer veranderd. Hij was veel rusteloozer dan te voren en het bleek weldra aan zijn trouwen geneesheer, prof. HYMANS VAN DEN BERGH, dat hij een ongeneeslijke ziekte had. Toch werkte hij tot het laatste oogenblik door. Hij sleepte zich voort op de kliniek, ofschoon hij bijna geen kracht meer bezat om te gaan.

BOUMAN had de gave om intelligente personen om zich heen te vereenigen. Zoo zien wij om hem heen in Amsterdam BECK en VAN HASSELT, in Utrecht SILLEVIS SMITT, BOK en RÜMKE, terwijl de te vroeg overleden prof. GRÜNBAUM in beide periodes naast hem werkte. Toen prof. BIELCHOWSKI uit Duitschland was verdreven, vond hij in de kliniek te Utrecht een gastvrije ontvangst.

De Regeering waardeerde zijn werk en benoemde hem tot ridder in de Nederlandsche Leeuw.

BOUMAN was meermalen voorzitter der Nederlandsche Vereeniging voor psychiatrie en leidde het gouden feest dezer Vereeniging. In het buitenland was hij zeer gezien. Men droeg aan hem, den vreemdeling, op aan OSCAR VOGT de hem toegekende gouden medaille uit te reiken. Hij was lid van verschillende buitenlandsche gezelschappen, bijvoorbeeld corresponderend lid van de Société Médico-psychologique in Zwitserland, van de Société de Neurologie te Parijs en van The royal society of Medecine te Londen.

BOUMAN heeft een groot deel van zijn leven gewijd aan de verzorging van zwakzinnigen, aan de reclasseering van krankzinnigen. Zijn leven was een welbesteed leven.

Hij ruste in vrede.

C. WINKLER.

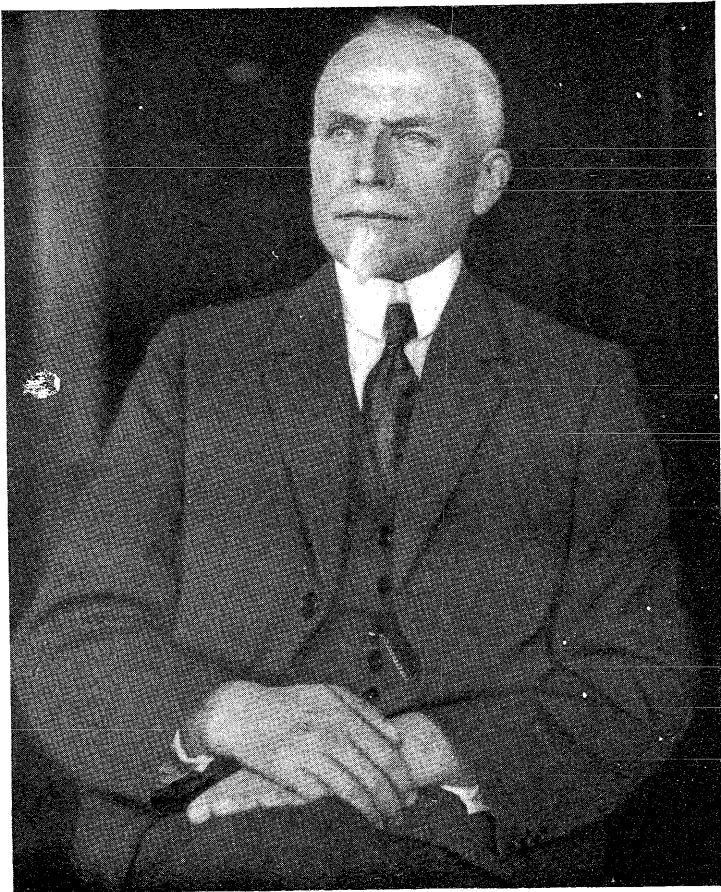
Amsterdam, 2 Maart 1936.

IN MEMORIAM

I. P. PAWLOW.

(MET EEN PLAAT.)

Gevoelens van piëteit, bewondering en dankbaarheid vervullen mij bij het schrijven van deze regels ter nagedachtenis van mijn oudlermeester IWAN PETROWITSCH PAWLOW, aan wiens rijke leven een dubbelzijdige pneumonie plotseling een einde heeft gemaakt. Met PAWLOW gaat een van de hoogste vormen van het menschelijke intellect heen. „PAWLOW was een der eerste mannen van onzen tijd. Hij was een dier zeldzame, groote geesten, wier denkbeelden en wier werk tal van anderen opwekken om op nieuwe banen voort te

L. BOUMAN. †